

Kvindekamp og de pæne piger

- historien om Dansk Sygeplejeråds stormomsuste start og forhold til kvindebevægelsen

Kvindikamp og de pæne piger

- historien om Dansk Sygeplejeråds stormomsuste start og forhold til kvindebevægelsen.

Forsidebillede: Demonstration på Strøget 1970

Copyright © Dansk Sygeplejehistorisk Museum og Dansk Sygeplejehistorisk Selskab

Alle rettigheder forbeholdes.
Fotografisk, mekanisk eller anden form for gengivelse eller mangfoldiggørelse er kun tilladt med angivelse af kilde.

Marts 2015

Forord

I 1915 fik danske kvinder stemmeret. Det er i dag en selvfølge, men den gang lå der mange års politisk arbejde nationalt og internationalt bag den grundlovsændring, der gav kvinder ret til at stemme og til at stille op til Folketing og Landsting på lige fod med mændene.

I andre lande udviklede kampen for kvindelig valgret sig til ret militante aktioner, men i Danmark valgte kvindebevægelsen at gå mere pædagogisk til værks ved at bevidstgøre kvinder og offentligheden gennem foredrag og oplysningskampagner.

Dansk Sygeplejeråd blev stiftet i 1899 af en af tidens fremtrædende kvindesags- og valgretskvinder, Charlotte Norrie. Hun var ikke fuldt uddannet sygeplejerske, men interesseret sig for sygeplejen og uddannelsen af sygeplejersker. Hendes drivkraft var et ønske om at samle sygeplejerskerne som en stand med en professionel uddannelse og samfundsmæssig status. Derudover ville hun knytte de danske sygeplejersker til kvindesagen både nationalt og internationalt.

Det gik ikke helt, som hun havde planlagt. Hun stiftede Dansk Sygeplejeråd i 1899, men blev væltet som formand efter bare tre måneder. De danske sygeplejersker ville have en anerkendt sygeplejerske som formand, og de var ikke vilde med tilknytningen til kvindesagen.

I årene efter koncentrerede Dansk Sygeplejeråd sig om de vigtigste mål: En treårig uddannelse og deraf følgende statsautorisation. Kvindesag og valgret var ikke på dagsordenen, så længe de andre mål krævede den nye forenings koncentration og kræfter.

Dansk Sygeplejeråd holdt derfor afstand til kvindesagen og også til Charlotte Norrie i mange år. Hun fik dog lidt oprejsning ved 25-års jubilæet i 1924, hvor hun blev æresmedlem af Dansk Sygeplejeråd.

Charlotte Norrie har ikke rigtigt fået den anerkendelse for at stifte Dansk Sygeplejeråd efter internationalt mønster, som hun fortjener. Hun blev overskygget af de efterfølgende formænd, Henny Tscherning og Charlotte Munck, de to store pionerer inden for dansk sygepleje.

I 100-året for den kvindelige valgret har vi en anledning til at hylde hende som den fremsynede stifter af Dansk Sygeplejeråd. Det ville glæde hende at se, at vi i dag er en synlig og fremtrædende aktør i debatten om ligeløn og ligestilling.

Grete Christensen

Formand for Dansk Sygeplejeråd

Formand for bestyrelsen for Dansk Sygeplejehistorisk Museum

Charlotte Norrie (1855 - 1940)

– den oversete grundlægger af Dansk Sygeplejeråd

Charlotte Harboe (senere gift Norre) var datter af en generalmajor, og hun så meget tidligt sig selv som en viljestærk og magtsøgende kvinde. Egenskaber, der ikke var i tråd med tidens kvindeideal.

1877-80 arbejdede hun som privatlærerinde, men hun ønskede sig en fremtid som lærerinde i elementær sygepleje og nødhjælp. I 1880 arbejdede hun derfor uden løn på Almindelig Hospital i København og supplerede bagefter på Dronning Louises Børnehospital. Hun fik imidlertid aldrig en egentlig sygeplejerskeuddannelse.

I 1885 giftede hun sig med stabslæge Gordon Norrie, med hvem hun fik to børn. Sammen med sin mand holdt hun kurser for kvinder i nødhjælp og elementær sygepleje.

Charlotte Norrie var kritisk over for den tids sygeplejerskeuddannelse og agiterede for oprettelse af deciderede sygeplejeskoler. Hun var aktiv i Dansk Kvindesamfund og stod bag stiftelsen af Danske Kvinders Nationalraad, som hun senere blev formand for. Her var hun var fortaler for, at alle voksne kvinder skulle have stemmeret.

Som delegeret ved ICW's kongres 1899 i London blev Charlotte Norrie medstifter af International Council of Nurses (ICN), som blev dannet af en gruppe aktive kvindesagsforkæmpere. Da hun kom hjem, stiftede hun den 21. juli 1899 Dansk Sygeplejeråd, men måtte gå af som formand tre måneder senere.

På trods af bruddet med Dansk Sygeplejeråd fortsatte Charlotte Norrie som dansk delegeret i ICN. Dansk Sygeplejeråd lagde afstand til hende i mange år, men hun fik lidt

*Charlotte Norrie
(1855 - 1940)*

oprejsning, da hun ved foreningens 25-års jubilæum blev udnævnt til æresmedlem.

Charlotte Norrie fortsatte sit engagement i kvindesags- og valgretsbevægelsen. I 1904 var hun i Berlin, hvor hun var med til at stifte International Woman Suffrage Alliance, og da kvindernes valgret var gået igennem i 1915, blev Charlotte Norrie medstifter af Kvinde-Vælger-Klubberne, hvor hun var formand indtil 1920. Formålet var at gøre Højre- og Venstre-kvinder bedre egnede til at stemme og stille op til valg.

I 1920 gik Charlotte Norrie igen ind i undervisning i sygepleje og nødhjælp med oprettelsen af Ejra-skolen, der havde til formål at uddanne et hjælpekorps af kvinder med kendskab til sygepleje. Korpsset skulle træde til i krisesituationer, for eksempel under epidemier, uden at gå de uddannede sygeplejersker i bedene. Hun mente, at kvinder også burde have en form for værnepligt i form af en pligt til ulønnet og frivillig samfundstjeneste.

Charlotte Norrie stifter Dansk Sygeplejeråd

Da Charlotte Norrie i 1899 skulle deltage i kvindekongressen i London i juni 1899, bad sygeplejerskerne på Kommunehospitalet i København hende undersøge, hvordan de engelske sygeplejersker havde organiseret sig i British Nurses' Association. Hun tog af sted, udstyret med et brev underskrevet af 121 københavnske sygeplejersker for at kunne dokumentere, at hun handlede på de danske sygeplejerskers vegne. På kvindekongressen havde sygeplejerskerne deres egen møderække, og den engelske syge-

Henny Tscherning
(1853- 1932)

plejerskeformand Ethel Bedford Fenwick foreslog, at der blev stiftet en international sygeplejerskeorganisation, International Council of Nurses. Forslaget blev begejstret vedtaget af deltagerne.

Således inspireret rejste Charlotte Norrie hjem og gik straks i gang med at etablere Dansk Sygeplejeråd. Ved det stiftende møde blev hun valgt som formand, men hun blev hurtigt anklaget for at have kuppet foreningen og ikke selv havde den nødvendige uddannelse som sygeplejerske til at være medlem af og slet ikke formand for det nye Dansk Sygeplejeråd. Hun blev også kritiseret for at blande sygeplejesagen sammen med kvindesagen.

De protesterende sygeplejersker kontaktede Henny Tscherning, der var uddannet på Kommunehospitalet i 1878, to år efter at den nye sygeplejerordning var startet. Året efter blev hun udnævnt til plejemoder, en ledende stilling. Henny Tscherning arbejdede på Kommunehospitalet til 1886, hvor hun giftede sig med kirurg E.A. Tscherning.

Hun var derfor ikke aktiv sygeplejerske, da hun blev inviteret til at deltage i et protestmøde. Mødet resulterede i en protestskrivelse, der slog fast, at man ikke var imod en forening for sygeplejersker, men mod måden den var blevet dannet på - og mod formanden.

Sygeplejeelev på Rigshospitalet 1913. En billig og fleksibel arbejdskraft.

Charlotte Norrie overvejede at trække sig som formand, men hun blev i første omgang overtalt af bestyrelsen til at blive. I oktober 1899 besluttede hun imidlertid at kaste håndklædet i ringen efter kun tre måneder på formandsposten.

Konflikten i den nye forening blev løst på en ny stiftende generalforsamling i oktober 1899, hvor Henny Tscherning blev enstemmigt valgt som formand. Den officielle forklaring var, at Norrie ikke var sygeplejerske, mens Tscherning var en fagligt anerkendt sygeplejerske og plejemoder fra Kommunehospitalet.

Da Henny Tscherning blev formand, lagde hun stærk afstand til International Council of Nurses (ICN), Dansk Kvinderåd og hele kvindesagen. Henny Tscherning gjorde det helt klart, da hun i Politiken skrev:

"Sygeplejerskesagen bør staa paa egne ben og har absolut intet med Kvindeemancipationen at gøre".

Udadtil var begrundelsen, at Dansk Sygeplejeråd snævert ville koncentrere sig om arbejdet for en treårig uddannelse og statsautorisation, men bag anes modstanden mod Charlotte Norrie og hele kvindesagen. Det kom til at præge Dansk Sygeplejeråds politik og manglende engagement i kvindesag og valgret i hele Tschernings formandsperiode 1899-1927 og efterfølgende Charlotte Muncks 1927-1932.

Sygeplejerske bader sine trætte fødder efter endt arbejdsdag. Billedbladet nr. 22 1946.

Sygeplejersker pudser kobbertøj på Bispebjerg Hospital, ca. 1920.

Sygeplejeelever på Herning Sygehus, i gang med gulvvasken på en børnestue ca. 1933.

FØR:

Dansk Sygeplejeråds forhold til kvindesag og valgret

I årene op til 1915 deltog Dansk Sygeplejeråd ikke aktivt i kampen om kvindernes valgret til Folketing og Landsting.

Men Dansk Sygeplejeråd støttede diskret op om kvindelig valgret og valgbarhed til kommunalråd. Man mente, at man med sygeplejersker i de kommunale råd kunne arbejde for forbedring af sygeplejerskernes vilkår.

Da kvinder fik kommunal valgret i 1908, erfarede Dansk Sygeplejeråd imidlertid, at sygeplejerskernes krav blev modarbejdet af andre kvindelige kommunalpolitikere.

Det styrkede Dansk Sygeplejeråds mistillid til kønspolitikken som en farbar vej. Det blev efterfølgende bekræftet i Folketinget, hvor Dansk Sygeplejeråds krav om statsautorisation frem til 1933 indædt blev modarbejdet af en kvindelig venstrepolitiker.

Henny Tscherning gik ganske vist med i kvindeoptøget til Amalienborg for at takke Christian 10. den 5. juni 1915, og det samme gjorde diakonisser fra Diakonissestiftelsen, men ingen af parterne har efter kilderne at dømme gjort noget for valgretssagen.

Op gennem det meste af 1900-tallet har kvindesag og feminisme aldrig været et bevist indsatsområde for Dansk Sygeplejeråd. Indirekte har der været markante sager

Sygeplejeelever i demonstration på Strøget 1970

og diskussioner om sygeplejen som kald, sygeplejerskernes arbejdstid og ret til ægteskab, og i 1960-70'erne var der tilløb til enkelte markeringer blandt de yngre sygeplejersker.

Men i det store hele har sygeplejerskerne fra starten været middelklassens pæne piger, der ikke interesserede sig synderligt for kvindesagen, og feministerne har derfor heller ikke betragtet sygeplejersker og deres vilkår som et felt, der var værd at beskæftige sig med.

NU:

Dansk Sygeplejeråds syn på kvindesag og ligestilling

I dag er Dansk Sygeplejeråd en vigtig aktør i kampen for ligeløn og ligestilling

Lønforskellen mellem mænd og kvinder er i dag i snit 18 pct. Hvis man sammenligner faggrupper med samme uddannelsesniveau, er forskellen mellem fx sygeplejersker og mandsdominerede fag endnu større. Derfor arbejder Dansk Sygeplejeråd løbende for, at sygeplejersker skal have en løn, der afspejler deres uddannelse og ansvar.

- Kvindelige sygeplejersker bruger i gennemsnit 13 timer på husarbejde ugentligt og 36 timer på arbejdsmarkedet
- Sygeplejerskernes mænd bruger til sammenligning 8,3 timer ugentligt i gennemsnit på husarbejde, mens de bruger 41,6 timer på arbejdsmarkedet
- 79 procent af alle offentligt ansatte er kvinder
- 95 procent af alle sygeplejersker er kvinder
- Lønforskellen mellem mænd og kvinder med samme uddannelsesniveau er ca. 18 pct. til mændenes fordel.

Efterlysning: Flere mandlige sygeplejersker

Efter mange og lange drøftelser i 1950 mellem Rigshospitalet og i Undervisningsministeriet blev det besluttet, at der på forsøgsbasis skulle ansættes mandlige elever på Rigshospitalets sygeplejeskole.

De kom alle fra Diakonuddannelsen i Århus, en skole, der uddannede unge mænd til at gå ind i kristeligt, socialt og humanitært arbejde.

Man skulle dengang gerne skulle have været "et halvt år i huset" forud for optagelse på en sygeplejeskole. Da alt forefaldende arbejde på Diakonaskolen som madlavning, rengøring, vedligeholdelse af skolen mv. var en del af diakonelevernes uddannelse, var det en god læreplads for de vordende sygeplejeelever, der ikke kunne møde med erfaring som husassistent.

Da mange diakoner søgte ind på sygehjem for handicappede, blev der på skolen bl.a.

også undervist i sygeplejefag, og Diakonhøjskolen blev derfor godkendt som sygeplejeforskole for vordende sygepleelever.

Inden de mandlige diakoner forlod skolen, blev de gjort opmærksomme på, at de kun var pionerer, samt at det var et eksperiment, hvis udfald ville afhænge af deres indsats.

Ved uddannelsens start i 1951 måtte de syv mænd skrive under på, at de kunne risikere ikke at få autorisation efter endt uddannelse, og der gik adskillige måneder efter deres dimission i 1954, før det blev løst. Grunden var, at der i Lov om Sygeplejersker stod "hun". Det problem blev klaret ved, at "hun" blev streget over og rettet med blæk.

Siden da har andelen af mandlige sygeplejersker været nogenlunde konstant på ca. 3 pct.

I 1970'erne bølgede ligestillingsdebatten, og i mange fag forsvandt de kvindelige titler som lærerinde, forstanderinde, skuespillerinde osv.

Der var også debat om, hvorvidt sygeplejersketitlen skulle laves om til fx "sygeplejer", men Dansk Sygeplejeråds daværende formand Kirsten Stallknecht holdt på, at selve titlen var en lovbeskyttet titel, som man kun kunne opnå med tre års uddannelse og statsautorisation.

De første mandlige sygeplejersker på Rigshospitalet 1954.

Dansk Sygeplejeråd

Sankt Annæ Plads 30, 1250 København K

Telefon 33 15 15 55

dsr@dsr.dk www.dsr.dk